

Minna Ålander, tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

EUROOPAN JOHTAJUUSTYHJIÖ

ONKO NYT PIENTEN VALTIOIDEN AIKA LOISTAA?

Venäjän sota Ukrainassa on herättänyt kysymyksiä siitä, kenen tulisi johtaa Eurooppaa. Vaikka on liian aikaista ennustaa vallan painopisteen siirtyvän kohti Euroopan koillisosaa, pienillä EU:n jäsenvaltioilla on mahdollisuus ottaa aktiivisempi ote EU-politiikkaan, kun unioni etsii uutta tapaa suhtautua Venäjään ja valmistautuu merkittävään laajentumiseen.

Venäjän täysimittaisella hyökkäyksellä Ukrainaan on ollut riskitaitainen vaikutus Eurooppaan: Länsimaat ovat olleet yhtenäisiä tuessaan Ukrainalle, mutta sota on aiheuttanut myös erimielisyyksiä Pohjois- ja Itä-Euroopan ja Etelä- ja Länsi-Euroopan välille. Keskustelu Euroopan unionin (EU) laajentumisesta ja integraation syventämisestä on myös saanut uutta vauhtia.

Venäjän sota on lisäksi tehnyt lopun kuvitelmista, että Eurooppa voisi saavuttaa strategista autonomiaa ja riippumattomuutta Yhdysvalloista lähitulevaisuudessa. Jos Euroopan maat jätettäisiin oman onnensa nojaan, ne eivät kykenisi – tai haluaisi – tukea Ukrainaa

riittävästi sen taistelussa Venäjän hyökkäystä vastaan: Yhdysvallat tukee Ukrainaa lähes kaksinkertaisella summalla verrattuna siihen, mitä eurooppalaiset ovat tähän mennessä saaneet kasaan.

Erityisesti Koillis-Euroopan maat ovat olleet pettyneitä 'Euroopan integraation moottoriksi' kutsutun kaksikon, Saksan ja Ranskan, johtajuuteen. Saksan liittokansleri Olaf Scholzilla ja Ranskan presidentti Emmanuel Macronilla on molemmilla ollut jyrkkä oppimiskäyrä sodanajan johtamisessa. Scholz, josta tuli Angela Merkelin seuraaja vain muutama kuukausi ennen Venäjän hyökkäyksen alkamista Ukrainassa, on vaikuttanut olevan hukassa

Euroopan uuden turvallisuusuhan edessä. Macronin huomiota vaativat kotikentällä aluksi presidentinvaalit ja myöhemmin myös parlamenttivaalit, joissa hän menetti enemmistön.

Niin Scholz kuin Macron ovat myös toistuvasti osoittaneet kyvyttömyyttä ymmärtää koillis-eurooppalaisten kumppaniensa turvallisuushuolia: muutama päivä ennen Venäjän hyökkäystä Scholz totesi Moskovassa, että Naton itälaajentumista ei toteuteta hänen toimikautensa aikana. Kommentillaan Scholz osoitti, että häneltä puuttui ymmärrystä paitsi Ukrainan myös Suomen ja Ruotsin turvallisuustilanteesta. Macron

puolestaan suututti monet toukokuussa ja uudelleen kesäkuussa vetoimuksillaan ”olla nöyryyttämättä Venäjää”.

Ranskaa ja Saksaa syytettiin alkuun häilyväisyydestä Ukrainan tukemisessa, mutta maat ovat sittemmin ryhdistäytyneet, ja niiden Ukrainaan toimittamilla aseilla on vaikutusta sodan kulkuun. Euroopalaisten kumppaneiden luottamus Saksan ja Ranskan johtajuuteen ehti kuitenkin vahingoittua aikana, jolloin Euroopan turvallisuus on vaaralla. Luottamus heikkeni erityisesti Koillis-Euroopassa, missä Venäjän hyökkäys Ukrainaan tuntuu paljon läheisemmin ja henkilökohtaisemmin kuin kauempana Etelä- ja Länsi-Euroopassa.

Sota on myös tuonut ”globaalin Britannian” takaisin Eurooppaan. Britannia on ollut Ukrainan vankka tukija alusta alkaen, ja sisäpoliittisista kriiseistä huolimatta britit ovat edelleen vakaasti sitoutuneet Euroopan turvallisuuteen. Britannia on Koillis-Euroopan maiden tärkein puolustusyhteistyökumppani, ja Joint Expeditionary Force-ryhmä (JEF) on esimerkki brittiläisestä johtajuudesta. Päätettyään erota EU:sta vuonna 2016 Britannia on kuitenkin jatkuvasti kamppailut tämän päätöksen seurausten kanssa eikä siksi ole sisäpoliittisesti kykenevä ottamaan johtoasemaa Euroopassa.

Mutta tarvitseeko Eurooppa suuria maita johtajiksi? Johtajuus edellyttää paitsi tarvittavia resursseja myös muiden valtioiden tukea. Sodan seurauksena Ranskan ja Saksan johtoasema saattaa heikentyä. Tämän myötä pienemmät EU:n jäsenvaltiot voivat ottaa enemmän vastuuta unionin tulevaisuudesta sen sijaan, että ne piiloutuisivat suurten jäsenvaltioiden taakse. Pienempien valtioiden tulisi nyt ottaa aktiivisempi asenne EU-politiikkaan.

Venäjän hyökättyä Ukrainaan Koillis-Eurooppa, johon kuuluvat Pohjoismaat, Baltian maat sekä Keski- ja Itä-Euroopan valtiot (Unkaria lukuun ottamatta), on ollut yhtenäinen uhka-analyyssissaan ja Ukrainan tukemisessa. EU:ssa yhteistä Koillis-Euroopan maille on se, että ne vastustavat EU:n perussopimusten uudistamista ja kuuluvat leiriin, joka tukee EU:n laajentumista, ja erityisesti Ukrainan EU-jäsenyysnäkyviä, pikemmin kuin integraation syventämistä.

Pitkällisen perussopimusten uudistusprosessin käynnistämistä Euroopassa käytävän sodan aikana voidaan perustellusti moittia riskialttiiksi. Institutionaalisia uudistuksia on kuitenkin todennäköisesti väistämättä edessä, kun EU valmistuu hyväksymään uusia jäseniä. Erityisesti Ukrainan osalta kysymys ei ole vain siitä, onko maa valmis EU:hun. Tärkeämpi kysymys on,

onko EU valmis Ukrainan jäsenyyteen. Perussopimusten avaaminen voi olla välttämätöntä, jotta lopulta yli 30 jäsenvaltion kokoon kasvaneen EU:n toimintakyky säilyy. Se tulee koettelemaan Koillis-Euroopan maiden kykyä omaksua rakentavampi lähestymistapa Euroopan integraatioon ja tarvittaessa myös uudistuksiin. Toistaiseksi Koillis-Euroopan maita on yhdistänyt vastustus sellaisia aloitteita kohtaan, joiden on katsottu menevän ”liian pitkälle”. Mutta pelkän vastustamisen varaan ei voi rakentaa visiota Euroopan tulevaisuudesta.

Nähtäväksi jää, tuleeko Koillis-Euroopasta todella yhtenäinen ryhmä vai jääkö se *ad hoc* koalitioksi, jonka akuutti turvallisuusuhka on yhdistänyt. Parhaassa tapauksessa Koillis-Euroopan maat ryhtyvät aiempaa aloitteellisemmin kantamaan vastuuta EU:n tulevasta suunnasta. Baltian maat ja Puola ovat todistetusti olleet oikeassa Venäjän suhteen, eikä niiden näkemyksiä voida enää jättää huomiotta Euroopan uutta turvallisuusarkkitehtuuria rakennettaessa. Tämä on kanavoitava konkreettiseksi vaikutukseksi EU:n päätöksentekoon. /